

De juiste test in de juiste situatie, mét het juiste gedrag na de uitslag: suggesties voor communicatie en beleid

7 mei 2021; RIVM Corona Gedragsunit

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 030 274 91 11
info@rivm.nl

In deze notitie van de RIVM Corona Gedragsunit bieden we, op basis van beschikbare gegevens uit gedragswetenschappelijk onderzoek en consultatie van experts op het gebied van gedrags- en communicatiewetenschap, suggesties voor communicatie en beleid omtrent testen voor het coronavirus. De nadruk ligt op het ondersteunen van mensen om de juiste test te kiezen in de juiste situatie en daar ook de juiste gedragsconsequenties aan te kunnen verbinden.

Kernsuggesties

- Communiceer duidelijk, concreet, eenduidig over testen.
- Zorg dat alle informatie over testen op één plaats beschikbaar is, die voor iedereen makkelijk te vinden en te begrijpen is.
- Communiceer vanuit de ontvanger ('**wat** moet je **wanneer** doen en **waarom**').
- Betrek altijd informatie over hoe en waarom het testbeleid werkt en welke bijdrage het testbeleid levert aan het terugdringen van het virus. Benoem hierbij voor elk soort test zowel de voordelen voor de samenleving als de voordelen voor het individu.
- Blijf in massamediale communicatie vooral de nadruk leggen op testen bij klachten: dit doe je altijd, en altijd bij de GGD. Benadruk dat hiermee de grootste winst te behalen is in het remmen van het virus.
- Beschrijf daarnaast welke redenen er zijn om te testen zónder klachten en waarom dit belangrijk is: door mensen er uit te kunnen pikken die positief zijn zonder klachten wordt de kans dat we elkaar onbedoeld besmetten kleiner. De wijze waarop je dit doet ligt aan de specifieke situatie: na contact met een besmet persoon of na terugkeer uit het buitenland test je bij de GGD. Voorafgaand aan bezoek van een specifieke locatie of evenement doe je een toegangstest. Voorafgaand aan werk of studie op locatie doe je een zelftest.
- Leg uit welke consequenties je aan een testuitslag moet verbinden.
- Benadruk dat een negatieve uitslag van een test nooit een reden is om basisregels los te laten.
- Maak testen, in elke situatie, zo gemakkelijk mogelijk.

Nota Bene:

Vanuit de onderzoeken van de RIVM Corona Gedragsunit hebben we op dit moment nog geen gegevens die direct betrekking hebben op gedrag rondom antigeen zelftesten en toegangstesten. Ook in de wetenschappelijke literatuur is zeer weinig goed bewijs beschikbaar; wel worden in het Duitse COVID Snapshot Monitoring¹ onderzoek, een longitudinaal vragenlijstonderzoek, al enige tijd vragen rondom het thema zelftesten gesteld. Relevante gegevens uit dit onderzoek zijn in deze suggesties meegenomen. Uit interviewonderzoek (interviewcohort, afname 28 april) van de gedragsunit weten we al

¹ Zie <https://projekte.uni-erfurt.de/cosmo2020/web/>

wel dat mensen nu niet altijd goed weten hoe de verschillende soorten testen zich tot elkaar verhouden en welke test gebruikt moet worden in welke situatie. In de tweede helft mei verwachten we nieuwe resultaten die verder kunnen helpen bij het beantwoorden van de vraag:

- In ronde 12 van ons cohortonderzoek (afnamen 5-9 mei) zijn een aantal vragen over zelftesten opgenomen: hebben mensen die zich hebben getest dit met een zelftest gedaan, en zo ja, om welke reden(en); wat hebben ze gedaan na een positieve zelftest (laten hertesten, gemeld bij GGD, bezoek ontvangen, naar buiten geweest, etc.), en wat men heeft gedaan in de dagen na een negatieve zelftest. De resultaten zijn op 20 mei bekend.
- In de volgende ronde van ons interviewonderzoek (afnamen 17-21 mei) worden vragen gesteld over de opvattingen omtrent, draagvlak voor, gebruik van, en consequenties die men verbindt aan de uitslag van, verschillende soorten testen. De resultaten zijn op 28 mei bekend.
- In opdracht van het Gedragsteam van DG Samenleving en covid-19 wordt momenteel testbereidheid onderzocht. Hierbij zijn ook vragen opgenomen over zelftests. De rapportage is eind mei beschikbaar.
- Onder leiding van Prof. Dr. Moniek Buijzen (Erasmus Universiteit Rotterdam) is een onderzoek in uitvoering naar zelftesten door studenten in de context van onderwijs op locatie. De eerste resultaten van dit onderzoek worden in juni verwacht.

Suggesties voor communicatie en beleid voor testbeleid in het algemeen

- Communiceer duidelijk, concreet, eenduidig over testen. Op dit moment is de overheidsinformatie over testen verspreid over veel verschillende webpagina's en niet altijd volledig, duidelijk, en consistent². Zorg dat alle informatie over testen op één plaats beschikbaar is, die voor iedereen makkelijk te vinden is.
- Communicatie lijkt vaak opgezet vanuit de maatregel, in plaats van vanuit de ontvanger^{2,3}. Het uitgangspunt 'wat moet je wanneer doen en waarom' zou leidend moeten zijn (daarbij gaat het zowel om het uitvoeren van de juiste test als het verbinden van de juiste consequenties aan de testuitslag).
- Overweeg het inzetten van een online keuzeboom of keuzetool (bijvoorbeeld in combinatie met de al bestaande quarantainecheck) waar mensen op simpele wijze door een keuzemenu heen kunnen navigeren om te bepalen welke test voor hen de juiste is, én welke consequenties ze aan de uitslag moeten verbinden. Met zulk advies-op-maat, dat uitgaat van de ontvanger en haar/zijn situatie, kunnen mensen gemakkelijk bepalen wat in hun situatie de juiste test is⁴.
- Gebruik consistente aanduidingen voor de verschillende soorten testen. Verwarrend kan zijn dat zowel toegangstesten als zelftesten (en ook sommige testen die bij de GGD teststraat worden afgenomen), sneltesten zijn. Het verschil zit hem in de toepassing / afnamecontext. Het lijkt daarom aan te raden de term sneltesten niet te gebruiken in dit soort communicatie en consistent te spreken over testen bij de GGD, zelftesten, en toegangstesten (op verdiepende webpagina's waar meer informatie over de testeigenschappen wordt aangeboden kan dat uiteraard wel; daar kan ook onderscheid aangebracht worden tussen PCR-, LAMP-, antigeen-, antilichaam-/serologische-, en ademtesten).
- Betrek in communicatie over testen altijd informatie over hoe en waarom het testbeleid werkt en welke bijdrage het testbeleid levert aan het terugdringen van het virus. Benoem hierbij voor elk soort test zowel de voordelen voor de samenleving als de voordelen voor het individu.
- Gebruik ondersteunende communicatie- en interventiemethoden:
<https://www.rivm.nl/documenten/communicatiemethoden-ondersteunen-gedrag>.

² Zie analyse van de bestaande webteksten over testen; deze volgt komende week.

³ De webpagina <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/testen> bijvoorbeeld biedt een duidelijk overzicht van verschillende soorten testen in verschillende situaties, maar gaat niet uit van de 'ontvanger' als startpunt. Toegankelijker zou zijn 'ik heb klachten', 'ik heb contact gehad met iemand met klachten', 'ik keer terug uit het buitenland', enzovoorts.

⁴ Een combinatie met de quarantainecheck biedt het voordeel dat test en consequentie dan helder aan elkaar gekoppeld zijn op één overzichtelijke plek, waarbij de situatie van de ontvanger het uitgangspunt is. Op veel plekken waar over quarantaine wordt gecommuniceerd is het uitgangspunt nu 'in welke situaties moet u in quarantaine gaan'. Toegankelijker zou wederom zijn 'ik heb contact gehad met iemand met klachten, wat moet ik nu doen'; 'mijn kind heeft corona, wat moet ik nu doen', enzovoorts.

Risicoperceptie (de gepercipieerde kans dat je zelf, of anderen, besmet worden en de ernst van een besmetting), responseffectiviteit (perceptie van hoe goed testen werkt om het virus te remmen), eigen effectiviteit (mate waarin mensen het gevoel hebben dat ze kunnen testen), en sociale normen (percepties over testgedrag en opvattingen over testen van anderen) lijken van groot belang bij het laten testen⁵. Concrete tips uit eerdere kennisintegraties^{6,7} van de Corona Gedragsunit zijn bijvoorbeeld:

- Overweeg het communiceren van de sociale norm dat ruim 90% van de mensen het (heel) erg zou vinden anderen te besmetten⁸, en dat testen (met gebruik van de juiste test in elke situatie) een effectieve manier is om dit te voorkomen.
- Maak testen zo gemakkelijk mogelijk. Eigen effectiviteit is een belangrijke voorspellende factor voor testgedrag⁹. Gemak vergroot eigen effectiviteit en stimuleert daarmee gebruik.
- Overweeg het gebruik van (audio-)visuele communicatie (bijv. animaties, filmpjes) om duidelijk te maken wat het doel en de effectiviteit van testen in de verschillende situaties is, en hoeveel besmettingen dat op termijn kan schelen. (Audio-)visuele communicatie wordt door mensen met lagere gezondheidsvaardigheden vaak beter begrepen dan tekstuele informatie.

Testen bij de GGD

- Blijf in massamediale communicatie de nadruk leggen op testen bij klachten: **dit doe je altijd, en altijd bij de GGD¹⁰, en je blijft thuis tot je de uitslag hebt.** Hiermee blijft de grootste winst te halen qua afremming van het virus. Wees duidelijk over waarom dit bij de GGD gebeurt (direct kunnen inzetten bron- en contactonderzoek bij positieve test, zicht houden op de verspreiding van het virus en mogelijke mutaties, betrouwbare test, professionele afname die bijdraagt aan de betrouwbaarheid van de uitslag).
- Beschrijf daarnaast welke redenen er zijn om te testen zónder klachten en waarom dit belangrijk is (namelijk omdat je in bepaalde situaties een vergroot risico op een besmetting loopt en ook zonder klachten besmettelijk kunt zijn). Testen zonder klachten doe je bijvoorbeeld wanneer je contact hebt gehad met een besmet persoon of na een reis naar het buitenland (voor zo lang het betreffende land een oranje of rood reisadvies heeft). Ook in deze gevallen test je altijd bij de GGD, en blijf je thuis tot je uitslag hebt. Wees wederom duidelijk over waarom dit bij de GGD gebeurt.

Communicatie over toegangstesten

- In specifieke situaties kun je je laten testen zonder klachten om bepaalde locaties te kunnen bezoeken of evenementen te kunnen bijwonen. Hier gaat het om toegangstesten die het mogelijk maken om de samenleving weer stapsgewijs te kunnen openen. Dit is altijd gebonden aan *specifieke situaties* en is een manier om extra zekerheid te hebben dat het virus zich niet verspreidt op plekken waar groepen mensen onvermijdelijk bij elkaar komen.
- Een toegangstest kun je alléén doen als je geen klachten hebt. Als je klachten hebt, laat je je testen bij de GGD. Toegangstesten zijn geen vervanging voor testen bij klachten; deze testen zijn ook minder betrouwbaar als je klachten hebt.
- Leg uit welke consequenties je aan bepaalde uitslagen moet verbinden. Wat moet je bijvoorbeeld doen wanneer je gisteren een negatieve testuitslag gekregen hebt met een toegangstest en vandaag lichte klachten krijgt? Wat moeten jij en andere mensen in jouw huishouden doen als je een positieve toegangstest hebt?
- Zorg voor een snelle en makkelijk toegankelijke connectie tussen de zelftest en de GGD om begeleiding en advies hierin zo laagdrempelig mogelijk te maken¹¹, bijvoorbeeld door het aanbieden van QR-codes of chat-opties.

⁵ Thunström, L., Ashworth, M., Shogren, J. F., Newbold, S., & Finnoff, D. (2020). Testing for COVID-19: Willful ignorance or selfless behavior? *Behavioural Public Policy*, 5, 135-152. <https://doi.org/10.1017/bpp.2020.15>

⁶ Memo 'Redenen om niet te laten testen', 15 januari 2021. <https://www.rivm.nl/documenten/redenen-om-niet-te-laten-testen>

⁷ Memo 'Thuisblijven, testen en quarantaine', 14 juli 2020. <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/thuisblijven-testen-quarantaine>

⁸ Zie <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/verklaringen-gedrag>

⁹ Zie <https://www.rivm.nl/documenten/interventie-overzicht-bevordering-naleving-gedragsmaatregelen>

¹⁰ Er zijn uitzonderingssituaties waarin dit bij de huisarts of in het ziekenhuis gebeurt.

¹¹ Memo 'Inzichten uit de gedragswetenschappelijke literatuur rond zelftesten', 25 juni 2020 (deze memo betreft het gebruik van *serologische* zelftesten – die bedoeld zijn om antilichamen aan te

- Leg doel, nut en meerwaarde van toegangstesten helder uit. Wat is het verschil tussen een toegangstest en een zelftest die je doet voordat je, bijv., naar je werk gaat? Wat wordt door toegangstesten (extra) mogelijk wat zonder toegangstesten niet kan? Met toegangstesten is de kans dat we elkaar onbedoeld besmetten kleiner, omdat er mensen uitgepikt kunnen worden die positief zijn zonder klachten.
- Beschrijf de wisselwerking tussen toegangstest en andere 'immunitetsbewijzen' (bijvoorbeeld: heeft iemand die volledig gevaccineerd is, of recent bewezen besmet is geweest, nog een toegangstest nodig?).
- Benadruk dat een negatieve uitslag van een toegangstest nooit een reden is om basisregels los te laten. Leg ook uit waarom dit zo is: de test is twee van de tien keer niet betrouwbaar en je kunt anderen, ook kwetsbaren, dus nog steeds besmetten. Hier kan weer ingezet worden op het feit dat 90% van de mensen het heel erg zou vinden om iemand anders te besmetten⁸. (Mogelijk bestaan er *in de specifieke situatie* waarvoor de toegangstest gedaan is extra vrijheden, bijv. qua afstand houden, groepsgrootte, mondkapje – dit zal waarschijnlijk per locatie/evenement verschillen en moet in de gerichte communicatie over die specifieke locatie of evenement vernoemd worden via bijv. app, website, informatiebrief. Benadruk daarbij dat de mogelijke extra vrijheden alleen gelden *in de specifieke situatie* waarvoor de toegangstest gedaan is, en dat daarbuiten alle basisregels onverminderd gelden.)
- Beperk het aantal bepalingen en uitzonderingen. Meest duidelijk zou zijn als elke locatie en elk evenement dezelfde regels zouden gelden. Het wordt snel verwarrend en elke onduidelijkheid kan consequenties hebben voor draagvlak en naleving van de maatregelen in het algemeen.
- Neem zorgen over toegangstesten en de mogelijkheid van een langdurige 'testmaatschappij' serieus. Benadruk dat toegangstesten een *tijdelijk* instrument zijn om meer mogelijk te maken dan eigenlijk nu al kan. Beschrijf onder welke voorwaarden toegangstesten afgeschaft kunnen worden en welke criteria daarbij gehanteerd worden.
- Met toenemende vaccinatiegraad zal de vraag toenemen of voor mensen die volledig gevaccineerd zijn dezelfde verplichting geldt ten aanzien van toegangstesten als voor mensen die nog niet volledig gevaccineerd zijn. Wees hier duidelijk over.

Communicatie over zelftesten

- In specifieke situaties kun je je laten testen zonder klachten om te kunnen werken en studeren op locatie. Hier gaat het om testen die het mogelijk maken om de samenleving weer stapsgewijs te kunnen openen. Dit is altijd gebonden aan *specifieke situaties* en een manier om extra zekerheid te hebben dat het virus zich niet verspreidt op plekken waar groepen mensen onvermijdelijk bij elkaar komen.
- Een zelftest kun je alléén doen als je *geen* klachten hebt. Als je klachten hebt, laat je je testen bij de GGD. Zelftesten zijn geen vervanging voor testen bij klachten; deze testen zijn ook minder betrouwbaar als je klachten hebt (1 op de 5 mensen met corona test niet positief met een zelftest).
- Leg uit welke consequenties je aan bepaalde uitslagen moet verbinden. Wat moet je bijvoorbeeld doen wanneer je gisteren een negatieve testuitslag hebt gekregen met een zelftest en vandaag lichte klachten krijgt? Wat moeten jij en andere mensen in jouw huishouden doen als je een positieve zelftest hebt?
- Leg doel, nut en meerwaarde van zelftesten helder uit. Wat wordt door zelftesten (extra) mogelijk wat zonder zelftesten niet kan? Interviewonderzoek (interviewcohort, afname 28 april) van de gedragsunit biedt een eerste signaal dat mensen niet goed weten wat het doel van zelftesten is en in welke situaties een zelftest ingezet kan worden.

tonen en zo een doorgemaakte besmetting kunnen bewijzen – maar verschillende inzichten uit de memo zijn ook van toepassing op antigeen zelftesten – die bedoeld zijn om te bepalen of iemand op het testmoment het coronavirus bij zich draagt).

<https://www.rivm.nl/documenten/gedragswetenschappelijke-literatuur-over-zelftesten>

- Benadruk dat een negatieve uitslag van een zelftest nooit een reden is om basisregels los te laten. Leg ook uit waarom dit zo is: de test is twee van de tien keer níet betrouwbaar en je kunt anderen, ook kwetsbaren, dus nog steeds besmetten. Hier kan weer ingezet worden op het feit dat 90% van de mensen het heel erg zou vinden om iemand anders te besmetten⁸. Daarnaast is het van belang om risico's voor de persoon zelf te communiceren: een negatieve testuitslag biedt je geen enkele bescherming, iemand anders kan je dus nog steeds besmetten.
- Wees duidelijk wat de meerwaarde van een zelftest kan zijn voor mensen die al volledig gevaccineerd zijn (qua extra zekerheid – ook als je volledig gevaccineerd bent, kun je toch nog het virus bij je dragen en anderen besmetten¹²).
- Zelftesten zijn volgens VWS primair bedoeld om op locatie te kunnen werken en studeren. Echter, uit de Campagne-effectmonitor¹³ blijkt dat maar weinig mensen een zelftest zouden overwegen om naar een opleiding (6%) of naar werk buitenshuis (6%) te gaan. Ook in de pilot met zelftesten door studenten en medewerkers van Avans¹⁴ bleek een lage zelftestbereidheid onder studenten te bestaan. Als het doel blijft om zelftesten voornamelijk in te zetten om te testen voordat mensen voor werk of opleiding naar locatie gaan, moeten die situaties in de communicatie over zelftesten worden benadrukt. Leg uit waarom het in deze situaties belangrijk is om van zelftesten gebruik te maken (en hoe vaak je in deze situatie moet testen).
- Uit de Campagne-effectmonitor¹³ blijkt dat de meest genoemde situaties waarin mensen een zelftest zouden overwegen zijn als ze klachten ervaren (37%) en als ze in contact zijn geweest met iemand met corona (25%). Dit komt overeen met bevindingen over de redenen waarom mensen zelftesten gebruiken in het Duitse Covid Snapshot Monitoring (COSMO) onderzoek¹⁵, en met redenen die mensen opgeven om een zelftest te gebruiken in interviewonderzoek (interviewcohort, afname 28 april) van de gedragsunit. Dit zijn níet de redenen waarvoor een zelftest momenteel volgens VWS bedoeld is. Het is daarom belangrijk om in communicatie te benoemen dat dit geen goede redenen zijn om een zelftest te gebruiken. Benadruk dat mensen bij klachten en na contact met iemand met corona *altijd* naar de GGD moeten gaan om zich daar te laten testen.
- Uit de Campagne-effectmonitor¹³ blijkt ook dat een veelgenoemde situatie waarin mensen een zelftest zouden overwegen is, als ze andere (kwetsbare) mensen willen gaan bezoeken (27%). Dit wordt ook door mensen genoemd als reden voor een zelftest in interviewonderzoek (interviewcohort, afname 28 april) van de gedragsunit. Alhoewel dit volgens VWS niet het primaire doel is van een zelftest, lijkt het ook geen verkeerde inzet van een zelftest (in tegenstelling tot gebruik bij klachten of na contact met een besmet persoon), als mensen zonder klachten dit gebruiken als extra veiligheidsmiddel wanneer ze anderen (en zeker kwetsbaren) binnen alle geldende regels te bezoeken. Als hier communicatie over wordt voorbereid moet duidelijk zijn dat een zelftest in deze situatie echt een *extra* veiligheidsmaatregel is, die niet betekent dat de basisregels niet meer gevolgd hoeven te worden.
- Beschrijf de bedoelde toepassingen van zelftesten: voornamelijk om werken en studeren op locatie veiliger te maken. Met zelftesten is de kans dat we elkaar onbedoeld besmetten kleiner, omdat er mensen uitgepikt kunnen worden die positief zijn zonder klachten.
- Maak zelftesten gemakkelijk. De huidige procedure op bijvoorbeeld universiteiten (waarbij studenten en medewerkers online zelftesten moeten bestellen) is niet de meest toegankelijke. Gebruik wordt meer gestimuleerd als zelftesten worden uitgedeeld bij de ingang en er ruimtes beschikbaar zijn waar je bij binnenkomst de zelftest kunt doen. Gemak vergroot eigen effectiviteit en stimuleert daarmee gebruik.

¹² Waarbij van belang is dat duidelijk wordt hoe nauwkeurig zelftesten zijn bij mensen die al volledig gevaccineerd zijn.

¹³ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/04/08/rapportage-campagne-effectmonitor-alleen-samen-8-april-2021>

¹⁴ Zie <https://punt.avans.nl/2021/04/geef-studenten-een-beloning-voor-zelftesten/>

¹⁵ Zie <https://projekte.uni-erfurt.de/cosmo2020/web/topic/wissen-verhalten/80-schnelltests/>

- Zorg voor een snelle en makkelijk toegankelijke connectie tussen de zelftest en de GGD om begeleiding en advies hierin zo laagdrempelig mogelijk te maken¹¹, bijvoorbeeld door het aanbieden van QR-codes of chat-opties.
- Zelftesten kunnen een vals gevoel van veiligheid opwekken. Uit het Duitse COSMO onderzoek¹⁶ blijkt dat 67% van de mensen gelooft dat ze ook een dag na een negatieve zelftest nog niet besmettelijk kunnen zijn¹⁷, terwijl dit niet correct is. Benadruk dat een zelftest een momentopname is en benoem eventueel hoe lang een zelftest 'geldig' is.

Opstellers

Marijn Stok, Sifra Bolle, Jet Sanders

Meelezers

Marijn de Bruin, Bas van den Putte, Andrea Evers, Julia van Weert, Moniek Buijzen, Rik Crutzen, Marcel Scholten, Mariken Leurs

¹⁶ Zie <https://projekte.uni-erfurt.de/cosmo2020/web/>

¹⁷ Zie https://www.rki.de/DE/Content/Infekt/EpidBull/Archiv/2021/Ausgaben/17_21.pdf?__blob=publicationFile, p. 20